

Yüksek Öğrenim Sistemi*

The Economist dergisinin 10 Eylül 2005 tarihli sayısında yüksek öğrenim sistemi konusunda özel bir rapor yer almaktadır.

Raporda, dünyadaki ilk 20 üniversiteden 17'sinin ABD üniversitesi olmasının gerisindeki faktörler irdelenmektedir. Bu kapsamda;

- 1) ABD üniversitelerinin özel sektörden önemli ölçüde kaynak sağlaması,
- 2) Akademisyenlerin ve öğrencilerin rekabeti,
- 3) Devletin ABD'de yüksek öğrenime Avrupa'nın iki katı harcama yapması,
- 4) Genel anlamda ABD'de üniversitelerin daha özerk bir yapıya sahip olması, gibi faktörlerin etkili olduğu ifade edilmektedir.

* The Economist dergisinin 10 Eylül 2005 tarihli sayısında yer alan raporun özet çevirisi Mütercim F.Selda Bozkurt tarafından yapılmıştır.

Yüksek Öğrenim Sistemi

Avrupa'nın beş yıl önce Lizbon Stratejisi ile belirlenen "2010 yılına kadar dünyanın bir numaralı bilgi ekonomisi olma" hedefi, yüksek eğitim sistemindeki aksaklıklar nedeniyle tehdit altında. Oysa bugün dünyada en iyi üniversitelerine sahip olan Amerika haritada bile yokken Avrupa modern üniversiteyi yarattı. Oxford ve Cambridge ile öğretim görevlilerinin yüksek öğretimi yakından takip edebilmek için bir arada yaşadıkları kampüs üniversiteler oluşturdu. Avrupa üniversiteleri, öğretim görevlileri için çekici bir unsur ve dünya çapındaki akademisyenler için bir model teşkil ediyordu. Ancak, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa, yüksek eğitimde liderliği Amerika'ya bıraktı. Dünyanın en iyi ilk 20 üniversitesinin 17'si Amerikan üniversitesi. Amerikan üniversiteleri, dünya çapında Nobel ödüllü akademisyenlerin yüzde 70'ini, bilim ve mühendislik alanında yazılan makalelerin yüzde 30'unu, en sık kullanılan makalelerin yüzde 44'ünü bünyesinde barındırıyor. Bütün bu nedenlerden dolayı, gelişmekte olan ülkeler yüksek eğitimde Avrupa'dan çok Amerika'yı örnek alıyor.

Son yıllarda, Avrupa üniversitelerinin bu kadar gerilemesinin nedeni devletin eğitimdeki rolüne dayanıyor. Amerikan üniversiteleri sadece hükümetten değil aynı zamanda yardımseverler, iş dünyası ve öğrenciler gibi farklı kaynaklardan da finansman temin ediyor. Avrupa üniversitelerine ise büyük oranda devlet fon sağlıyor. Avrupa hükümetleri üniversitelere gerekli nakiti sağlamıyor ve üniversitelerin şikayetlerini göz ardı ediyor. Dolayısıyla kalite azalıyor. Amerika, yüksek eğitimden fayda sağlayacağını bildiği için GSYİH'sının 2.1'ini yüksek eğitime harcıyor. Oysa Avrupa'da bu oran yüzde 1.1.

Avrupa üniversitelerini tekrar canlandırmak için üniversitelerden devlet müdahalesini kaldırmak gerekiyor. Böylece, üniversiteler kendi iç işlerini kendileri yürütebilecek ve kendi hizmetleri için harç alabilecek.

Avrupa hala dünyanın en iyi üniversitelerine sahip ve Avrupa üniversiteleri çok sayıda yabancı öğrenciyi kendisine çekiyor. Ancak, Avrupalılar eğitim alanında reforma gitmezse çok yakında sadece Amerika'nın değil Asya'nın da gerisinde kalacak.

Dünyadaki en iyi yüksek eğitim sistemi Amerikan sistemi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Nüfusun büyük bir çoğunluğu yüksek öğrenime devam ediyor. Üniversite öğrencilerinin çoğunluğu bayan; üçte ikisi azınlık ırklara mensup; yüzde 40'ından fazlası ise 25 yaş ve üstü. Yaklaşık yüzde 20'si gelirleri açlık sınırının altındaki ailelerden geliyor. Öğrencilerin yarısı yarı-zamanlı okula gelirken yüzde 80'i kendi geçimlerini sağlamak için çalışıyor.

Amerika'nın yüksek öğrenim konusunda neden bu kadar başarılı olduğuna gelince; Amerika, öğrenci başına OECD ortalamasının iki katını harcıyor. Mezunlar ve yardımseverler üniversitelere para yağıdırıyor. Amerikalılar her zaman yüksek eğitime büyük önem vermiştir. Amerika'nın başarısı organizasyona dayanıyor. Temel ilke federal hükümetin eğitimde sınırlı rol oynamasıdır. Amerika'nın üniversiteler için merkezi bir planı bulunmuyor. Fransa ve Almanya'da olduğu gibi akademisyenlerine devlet memuru gibi davranmıyor. Üniversitelerin, eyalet hükümetlerinden dini organlara, harç ödeyen öğrencilerden cömert yardımseverlere kadar uzanan çok sayıda destekleyicisi bulunuyor. 2004 mali yılında üniversitelere 24.4 milyar dolar bağış yapıldı. Hükümetin eğitime sınırlı müdahalesi, eğitime kayıtsız kalması

anlamına da gelmiyor. Federal hükümet yüksek eğitimi desteklemek için sürekli müdahalelerde bulunuyor.

Amerika'nın eğitimdeki başarısının bir diğer nedeni ise rekabet. Üniversiteler öğrencilerden profesörlere basketbol yıldızlarına kadar her şey için birbirleriyle rekabet ediyorlar. Profesörler federal araştırma bursları için rekabet ederken öğrenciler kolej ya da araştırma bursları için rekabet ediyorlar.

Üniversitelerin pratik faydalarının toplum yaşamının diğer alanlarında da hissedilmesi. Amerika, akademi dünyası ve sanayi arasındaki ilişkiye öncülük ediyor. Amerikan üniversiteleri telif haklarından ve lisans ücretlerinden yılda 1 milyar dolardan fazla kazanıyor. 170'den fazla üniversitede iş geliştirme merkezleri bulunuyor ve birçoğu kendi girişim fonlarını işletiyor.

Amerika'nın yüksek eğitim sisteminde dikkati çeken en önemli özellik esneklik ve çeşitlilik. Esneklik bakımından New York Üniversitesini ele alabiliriz: New York üniversitesinin gelişmesindeki temel nedenlerden biri Manhattan'daki yerleşim yerini "ekonomik varlık" haline dönüştürmesi, diğeri ise piyasanın ihtiyaçlarını belirleyip bunlara odaklanmasıdır.

Amerikan sistemi çok çeşitli kurumları içinde barındırıyor. Amerika'daki 3.200 yüksek eğitim kurumundan sadece 100'ü araştırma üniversitesi. Geri kalanının çoğu sadece iki yıllık programlar sunan çok az araştırma üreten "community college"lardır.

Birçok akademisyen öğretmeden çok araştırmaya önem veriyor ve birçok üniversite akademik tercih uğruna temel müfredatlarını göz ardı ediyor. Akademi dünyasında en büyük ödüller araştırma alanında veriliyor.

Son dönemlerde Amerikan üniversiteleri ile ilgili yeni eleştiriler ortaya çıkıyor. Üniversitelerin artık serbest araştırmaya gerektiği gibi önem vermedikleri düşünülüyor. Bilim adamlarının ideolojik nedenlerden çok ticari kaygılardan dolayı serbest ve açık araştırmaya karşı olduklarına inanılıyor.

Amerikan üniversitelerinin çok pahalı olması ve sıradan Amerika vatandaşının bu fiyatları ödeyemeyeceği durumu da eleştiriliyor. Federal hükümet öğrenci yardımına yılda 100 milyar doların üzerinde harcama yapıyor ve elit üniversiteler fakir öğrencileri desteklemek için büyük çaba sarf ediyor. Akademik enflasyon hala üzücü boyutlarda. Elit kolejler fiyatla rekabet etmek için çok az teşvike sahip. Amerikan yüksek eğitim fiyatlarındaki artış, orta sınıflı ailelerin üzerinde büyük bir yük teşkil ediyor ve yardımlardan habersiz daha fakir ailelere olumsuz sinyaller veriyor.

Sponsorların kendi paralarıyla yapılan araştırmaların rakipleri tarafından serbestçe ele geçirilmesinden rahatsız olmaları nedeniyle üniversitelere sağladıkları finansmanı belli şartlara bağlaması da üniversitelerin bağımsızlığına gölge düşürüyor.

Avrupa'nın Yüksek Öğrenim Hayalleri

Avrupa dünyanın önde gelen bilgi ekonomilerinden olmayı ümit ediyor. Ancak bu yolda Avrupa üniversitelerinin en büyük sorunu devlet müdahalesidir. Alman hükümeti, akademik hayatın her boyutuyla yakından ilgileniyor. Devlet, üniversitelerde fon kesintilerine gidiyor ve

akademik rekabeti ortadan kaldırıyor. Üniversiteler, öğrencileri ve profesörleri kendilerine çekemiyor. Almanlar eğitim sistemlerinin işlevsiz olduğunun farkına varıyorlar. Hükümet, yabancı öğrencileri Almanya'ya gelmeleri konusunda teşvik ediyor. Almanya'da yüksek eğitimin yerli ve yabancı öğrencilere ücretsiz olması, bu amacı gerçekleştirme konusunda hükümete yardımcı olacaktır.

Avrupa'da üniversiteler zor durumda. Avrupa ülkeleri yüksek eğitime GSYİH'nın sadece yüzde 1.1'ini, Amerika ise yüzde 2.7'sini harcıyor. Amerikan üniversiteleri öğrenci başına Avrupa üniversitelerinden 2-5 kat daha fazla harcıyor. Amerikan üniversitelerinde öğrenci sayısı daha az olan sınıflar, daha iyi profesörler ve yüksek kaliteli araştırma imkanları bulunuyor. Avrupa Komisyonu, 400.00 Avrupalı bilim adamının ABD'de çalıştığını kaydediyor.

Üniversitelerdeki temel sorunlar Avrupa genelinde benzerlik gösteriyor: Aşırı devlet müdahalesi ve kendi ilişkilerini yürütmede sınırlı özgürlük. Hükümetler üniversiteleri ucuz eğitim vermeye zorluyor ve uluslararası piyasada rekabet için gerekli iki özgürlük alanından üniversiteleri yoksun bırakıyor: Öğrencilerini seçmek ve profesörlerine piyasa oranında ödeme yapmak.

Avrupalılar üniversitelerindeki sorunlardan kurtulmak için çalışmalarda bulunuyor. 1999 yılında imzalanan Bologna Deklarasyonu Avrupa'da tek bir yüksek eğitim alanı oluşturmayı hedefliyor. Birçok AB girişimi, gençlerin diğer Avrupa ülkelerinde okumasını teşvik ediyor. Örneğin, Erasmus programı bir milyondan fazla öğrenciye fayda sağladı. Şeffaflığın ve hareketliliğin artması üniversiteler arasında rekabeti teşvik ediyor.

Ancak, harçlarda daha gerçekçi rakamları kullanma, üniversitelerde hükümet kontrolünü azaltma ya da elit üniversitelerde araştırmaya yoğunlaşma gibi konularda çok az ilerleme kaydedildi.

İngiliz üniversiteleri harç ücretlerini belirleme özgürlüğüne sahip ve gelecek yıl 3.000 euro harç almayı planlıyor. Özel sektörden ve mezunlardan nasıl para toplayacaklarını öğreniyorlar. Ancak İngiliz üniversiteleri hala iki ciddi sorunla karşılaşılıyor. Birincisi, hükümetin müdahalesi. İkincisi, maddi sıkıntılar. Akademisyenlerin maaşları yılda yaklaşık yüzde 2 oranında düşüyor ve yarı-zamanlı (part-time) işlerde çalışan okutmanların sayısı gittikçe artıyor. Üniversitelerin yarısında sermaye açığı bulunuyor.

Fırsatlar Dünyası

Gelişmekte olan ülkeler de yüksek öğrenimin önemini kavlıyor. Gelişmekte olan ülkelerde eğitim artık sadece elit tabakaya hitap etmiyor. Hükümetler yüksek öğrenim sistemlerini hızla geliştiriyor ve eğitim sektörünü özel teşebbüslere teslim ediyor. Çin'de öğrenci sayısında büyük artışlar yaşanıyor. Gelişmekte olan ülkelerde öğrenci sayısı hızla artarken ekonomik yaklaşımda da devrim yaşanıyor.

Ancak gelişmekte olan ülkelerde kaliteli üniversiteler oluşturmanın kolay olduğu söylenemez. Üniversitelere yönelik kamu harcaması sürekli azalıyor. Birçok üniversite de oldukça kötü yönetiliyor. Ancak, gelecek yine de umut verici görünüyor. Fakir ülkelerde bazı üniversiteler dünya çapında araştırmalar yapıyor. Üniversitelerin iyi yönetimi muhteşem gelişmelere yol açabilir. Farklı türlerde üniversitelerin kurulması da güzel sonuçlar doğurabilir.

Birkaç yıl önce gelişmekte olan ülkelerde çoğu üniversite birbirine benziyordu: Elit tabaka için tasarlanmış ve devlet müdahalesi altındaydı. Günümüzde, çok çeşitli üniversiteler bulunuyor. En büyük değişiklik, muhasebe ve bilgisayar becerileri gibi konulara yoğunlaşan ve eğitim açısından yeniliklere öncülük eden kar amaçlı sektörün ortaya çıkışıdır.

Gelecekte eğitim sektörünün daha iyi olacağı ihtimalini Hindistan ve Çin'i inceleyerek görebiliriz. Hindistan'ın yüksek eğitim sisteminde eskiden kalma aksaklıklar yaşanıyor. Bunların bazıları sömürgecilik, bazıları anti-sömürgecilik, bazıları da kötü yönetim ve siyasi karmaşadan arta kalan aksaklıklar. Hükümetin, istediği türde gelişmelere fon sağlamak için yeterli kaynağı bulunmuyor. Ancak, öğrencilerden alması gereken miktarda harç almak için siyasi cesareti de gösteremezler. Sonuç olarak Hindistan iki adım ileri bir adım geri gidiyor.

Hiç şüphesiz Hindistan'da iyi gelişmeler de oluyor. 1990'larda üniversiteye giden öğrenci sayısı 4.9 milyondan 9.4 milyona çıktı. Hindistan'da birçok elit kurum bulunuyor. profesyonel standartları oluşturacak oldukça eğitilmiş insanlar yetişiyor. Hindistan'daki en son gelişme ise özel sektörde yaşanan patlamadır.

Yüksek öğrenimde Çin, Hindistan'ın önünde yer alıyor. Çin üniversiteleri tarihindeki en büyük gelişimini yaşıyor. Çinliler, dünyada en iyi olabilmek için iyi üniversiteler ligi yaratmaya kararlı. Merkezi hükümet seçilmiş üniversitelere yüklü miktarda yatırım yapıyor. Daha yüksek maaş ve araştırma fonu veriyor. Daha karmaşık sanayilerde rekabet edebilmek için Çinliler batılı tarzda en iyi üniversiteleri yaratmaya çalışıyor. Ancak, Çin'in akademik hedeflerini gerçekleştirebilmesi için yatırımın yanı sıra daha kapsamlı kültürel değişiklikler yapılmalı.

Yüksek Öğrenim Sınırları Kaldırıyor

Öğrenciler için yüksek öğrenim sınırsız bir dünya haline geliyor. Avustralya ve Yeni Zelanda gibi birçok ülke eğitimi ihracat sanayisine dönüştürmeye çalışıyor. Yabancı öğrenciler oldukça değerli çünkü üniversitelere harç ödüyorlar, yemek ve barınma için para harcıyorlar ve gelecekte okudukları bu ülkelere yerleşebiliyorlar.

Son elli yıldır Amerika doğrudan ya da dolaylı fayda sağlayan uluslararası öğrenciler piyasasına hükmediyor. Ancak, 1997'den bu yana Amerika uluslararası öğrenciler arasında piyasa payını kaybediyor. Bunun en büyük nedeni rekabet ortamı.

Gelişmekte olan ülkelerin hükümetleri, "kapasite geliştirme" politikasının bir parçası olarak ve burs imkanları sağlayarak zeki öğrencilerini yurt dışına gitmeye teşvik ediyor. Böylece Batı'daki en son gelişmelerden haberdar olabiliyorlar.

Gelişmekte olan ülkeler kimi zaman da kendi öğrencilerini yurt dışına göndermektense yabancı üniversitelerin kendi ülkelerine gelmelerini teşvik ediyor. Örneğin, Dubai 13 yabancı üniversiteden oluşan "bilgi kasabası" kurdu. Bazı gelişmekte olan ülkeler ise kendilerini eğitimsel arabulucu olarak görüyor: Yeteneğin ihracatçısı ve ithalatçısı.

Üniversiteler zamanla daha fazla şirketleşiyor. Özellikle Amerika'da kar amaçlı üniversiteler çok sayıda piyasa boşluğunu dolduruyor. Şirket üniversitelerinin sayısı 1980'lerin ortasında 400 iken günümüzde 2.000'den fazla. Kar amaçlı üniversiteler, devlet ve piyasa arasındaki değişen güç dengesinin en belirgin örneğini oluşturuyor.

Devlet üniversiteleri daha da girişimci olmaya başlıyor. Öğrencilerden harç alıyor ve rekabetçi ticari faaliyetlere katılıyor. Aynı zamanda, kar amacı gütmeyen özel üniversiteler de yaygınlaşıyor. Sekiz OECD ülkesinden yedisinde özel finansman devlet finansmanından daha hızlı artıyor.

Yeni teknoloji ve yüksek eğitimin “piyasalaşması” konusunda çok az değişikliğin olması şaşırtıcı. Geleneksel üniversiteler köklü değişiklikler yapmak için değil eski yöntemleri devam ettirmek için para topluyor. Kar amaçlı üniversiteler piyasa boşluklarını hiç şüphesiz mükemmel bir şekilde dolduruyor.

Yeni teknolojilerin yüksek öğrenimde devrime yol açacağı düşünülüyor. Üniversite fikri devrimle değil evrimle değişiyor. Yüksek öğrenim dünyasındaki en önemli son gelişme, entelektüel yetenek ve akademik prestij mücadelesi veren en iyi üniversiteler liginin yaratılmasıdır.

Sonuç:

Piyasa odaklı yüksek öğrenim sistemi, devlet müdahalesindeki eğitim sisteminden çok daha iyi sonuçlar doğurabilir. Amerika yüksek öğrenimde dünyanın en iyi piyasasını oluşturuyor. Örneğin, Harvard Üniversitesi küresel bir iş piyasasında faaliyet gösteriyor. Fakülte araştırmaları dünya çapında yapılıyor ve bazı bölümlerde doktora öğrencilerinin yüzde 40’ı yurt dışından geliyor.

19. yy üniversitelerine milliyetçilik şekil verirken günümüzün üniversitelerine küreselleşme yön veriyor. Dünyadaki yüksek öğrenim sistemi, yetenek ve rekabet için birbirleriyle yarışan en iyi üniversitelerin idaresi altında. Dünyanın en iyi üniversiteleri, küresel para birimi, küresel iş gücü ve küresel dil ile uluslararası akademik piyasada yer alırken en iyi mezunlarını çok uluslu şirketlerde çalışmaya gönderen küresel ekonominin de bir parçasını oluşturuyor. Küresel üniversitelerin yaratılmasına Amerika öncülük etti. Günümüzde ise bütün ülkeler küresel üniversiteler yaratmaya çalışıyor. Küresel üniversitelerin sayısında artış yaşanmasının en büyük nedeni, bilimin paraya ve insan gücüne duyduğu istektir.

Amerika’nın öncülük ettiği piyasa odaklı yüksek öğrenim modelinin devlet modelinden dört önemli üstünlüğü bulunuyor. İlk olarak, iyi eğitimle eşitliği bir araya getirmede daha üstün. İkinci olarak, yüksek öğrenim sisteminde çeşitlilik sunuyor. Üçüncü olarak, piyasa modeli devlet modeline göre daha fazla sürdürülebilir konumda. Son olarak, tek bir kişinin kontrolü altında kalmaktansa birçok kişinin kontrolünde olması üniversitelere daha fazla bağımsızlık sağlıyor.

Üniversitelerin geleceğinin umut verici görünmesinin iki temel nedeni bulunuyor: İlk olarak, üniversiteler bilgi ekonomisinin temeli olarak değerlendiriliyor. İkinci olarak, üniversiteler bilgiyi geliştirmede önemli başarılar kaydediyor.